

Språket utan “please” – ändå fullt av artighet

Berättelse

Många som lär sig svenska blir förvånade över en sak. På engelska finns det ett litet ord, “please”, som man lägger till för att låta artig. På svenska finns det inget enskilt ord som motsvarar det exakt. Men det betyder inte att svenskan saknar artighet. Tvärtom uttrycker man artighet på flera olika sätt, beroende på situationen.

Det vanligaste sättet är att använda ordet “tack”. Egentligen betyder “tack” ungefär samma sak som engelskans “thank you”. Men i praktiken används det ofta där engelskan skulle ha “please”. Om du beställer på ett kafé säger du till exempel “En kaffe, tack”, vilket på engelska blir “A coffee, please”. Litet ord, men det gör hela meningen vänlig.

Två ord som ofta blandas ihop är “ursäkta” och “förlåt”. Skillnaden är inte en absolut regel, men det finns en tydlig tendens. “Ursäkta” använder man oftast innan man stör eller besvärar någon, eller när man vill få någons uppmärksamhet. Du kanske vill fråga om vägen: “Ursäkta, var ligger stationen?” “Förlåt” säger man däremot oftast efter att man redan har gjort något fel och vill be om ursäkt, till exempel om man kommit för sent eller råkat stöta till någon i trängseln.

Det finns en fin koppling i själva orden. “Förlåt” hänger ihop med verbet “förlåta”, som betyder att inte längre vara arg på någon. När du säger “förlåt” ber du alltså den andra att inte vara arg. “Ursäkta” hänger i stället ihop med ordet “ursäkt”, som är en förklaring till varför man gjorde fel.

Det finns fler artighetsord. “Snälla” är ett bedjande “please” som man använder när man verkligen vill ha något, och det är vanligt hos barn: “Snälla, får jag?” “Vänligen” är mer formellt och skriftligt. Det dyker upp på skyltar och i instruktioner, som “Vänligen stäng dörren”. Man kan också vara artig genom att mjuka upp en fråga. I stället för “Jag vill ha hjälp” kan man säga “Skulle du kunna hjälpa mig?”. Det låter genast mjukare.

Om man är osäker på hur ett ord används kan man fråga experterna. Institutet för språk och folkminnen, som förkortas Isof, svarar på språkfrågor i sin Frågelåda. Där och i ordböckerna på svenska.se kan man läsa mer om hur orden egentligen används.

Ordlista

ORD	FÖRKLARING
förvånad	överbaskad; tycker att något är konstigt
enskild	en enda; ett ord för sig
motsvara	betyda samma sak som något annat
i praktiken	i verkligheten, när man faktiskt använder det
tendens	en vanlig riktning, men inte en fast regel
besvara	göra så att någon får extra jobb eller blir störd

ORD	FÖRKLARING
trängsel	när det är många människor på liten plats
förlåta	att sluta vara arg på någon
bedjande	när man ber om något på ett vädjande sätt
mjuka upp	göra något vänligare och mindre hårt

Läsförståelsefrågor

1. Vad är det som många blir förvånade över i svenskan?
 1. Att det inte finns något enskilt ord som motsvarar engelskans "please".
 2. Att man aldrig säger "tack".
 3. Att svenskan har tre ord för "please".
2. Hur används ordet "tack" enligt texten?
 1. Bara när man tackar för en present.
 2. Ofta där engelskan skulle ha "please", till exempel "En kaffe, tack".
 3. Bara i skriftliga brev.
3. Vad är skillnaden mellan "ursäkta" och "förlåt" enligt texten?
 1. "Ursäkta" säger man ofta innan man stör, "förlåt" oftast efter att man gjort fel.
 2. De betyder exakt samma sak och kan aldrig blandas ihop.
 3. "Förlåt" används bara i skrift.
4. Varför skriver texten att skillnaden mellan "ursäkta" och "förlåt" inte är en absolut regel?
 1. För att orden är mycket gamla.
 2. För att många använder orden delvis utbytbart i vardagen.
 3. För att bara barn använder dem.
5. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. Ordet "förlåt" hänger ihop med verbet "förlåta".
 2. "Vänligen" är ett formellt ord som syns på skyltar.
 3. Svenskan kan inte uttrycka artighet alls.
6. Stämmer påståendena med texten? Svara **ja**, **nej** eller **det står inte i texten**.
 1. "Snälla" är vanligt hos barn.
 2. Isolf svarar på språkfrågor i sin Frågelåda.
 3. Isolf grundades på 1900-talet.
7. Texten säger att man kan vara artig genom att "mjuka upp en fråga". Förklara med egna ord vad det betyder och ge ett exempel.
8. Varför är det enligt texten fel att säga att "svenskan saknar artighet"? Svara med stöd i texten.

Diskussionsfrågor

- Hur uttrycker man artighet på ditt språk? Finns det ett ord som "please", eller använder ni andra knep?

- Tycker du att det är svårt att veta när man ska säga “ursäkta” och när man ska säga “förlåt”? Ge exempel från din egen vardag.
- Texten säger att man kan “mjuka upp” en fråga. Varför tror du att det kan vara viktigt på en arbetsplats eller i en affär?
- **Skriv (5 meningar):** Beskriv en situation där du behövde be om ursäkt på svenska. Vad hände, vad sa du, och hur reagerade den andra personen?